

COMIAT A LES *REGLES DE ESQUIVAR VOCABLES* I A TOTS ELS QUI S'HAN ESFORÇAT A ESCATIR-NE L'AUTOR, ELS CONTINGUTS I LA SIGNIFICACIÓ

Antoni M. BADIA i MARGARIT
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

1. Preludi. Sí, ha arribat el moment del comiat. “És l’hora dels adéus i ens hem dir *adéu-siau*”, com cantem (o hem cantat) junts tantes vegades els qui hem compartit una comesa important, de la qual ens sentíem solidàriament responsables. Entre els lectors d’aquest text, encara n’hi deu haver que recordaran que, en una tarda de setembre de 1988, a la fi del VIIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Tolosa de Llenguadoc), així cloïem espontàniament, en aquella històrica plaça, i d’una manera més efectiva i més afectiva que en l’acte acadèmic que encara ressonava dins nostre, les tasques que, no sense discrepàncies amables, ens havien unit en una setmana de veritable germanor científica i humana. Amb aquest mateix esperit escric en la primavera de 2005, quan fa cinquanta-cinc anys que donava a conèixer les *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols* al Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (Badia 1950; vegeu Bibliografia). Era un text de poques pàgines i que apareixia en una revista erudita de circulació restringida. Un text, emperò, que, com diversos amics i col·legues m’han dit manta vegada, a casa nostra aviat es convertí en un dels més fotocopiats durant anys pels professionals i pels estudiants d’història de la llengua. Un text, en fi, que fa sis anys vaig reproduir corregit, ratificat amb el facsímil corresponent i embolcallat en un llibre que n’aprofundia la informació i la interpretació (Badia 1999). Al mateix temps, el meu estudi no deixaria d’encendre una polèmica sobre qui fou l’autor del text, que no vacillo a qualificar d’alt nivell i que ha representat un progrés considerable en el tractament del tema.¹ Tanmateix, una polèmica a prosseguir la qual renuncio, com acabo de declarar formalment al títol que encapçala aquest article, i sense deixar de dir que de cap manera no voldria que provoqués el cessament d’una activitat col·lectiva que tant ha empès l’elaboració d’un capítol decisiu de la història de la llengua, i que tant pot aportar-hi encara.

Espero que em serà permès d’esplaiar-me uns moments sobre aquest llarg mig segle de vida en què jo vivia pendent de les *Regles*, un dels temes de treball que més he estimat (a des-

1. Deixant ara a part les meves senzilles contribucions al tema (que el lector trobarà a la nota 2), els articles més significatius dels qui fins a maig de 2005 han intervingut en la polèmica són els següents. 1) Alcoberro 2003 i 2005. 2) Colón 2001 i 2005. 3) Duran 2000 i 2005. 4) Ferrando 1999, 2002, 2005. 5) Rossich 2005. 6) Vilallonga 2002 i 2005. Vegeu-ne les indicacions bibliogràfiques detallades a la Bibliografia. Tots els treballs datats el 2005 constitueixen les aportacions a una Taula Rodona sobre les *Regles* que tingué lloc el 15 de gener de 2004 a la Universitat de Barcelona.

grat dels anys passats sense posar-hi les mans). Abans de publicar-les, quan només jo en tenia notícia, m'agradava de llegir-les i rellegir-les, tot imaginant la fortuna que els esperava (i reconec que em quedava curt en els meus vaticinis). Malgrat que estava convençut que calia fer-lo conèixer, l'acte de lliurar-ne l'original a Martí de Riquer perquè aparegués en lletres de motlle em féu la impressió que li regalava un tros de la meva persona (un tros d'aquells que no es veuen). Tot fou superat: les *Regles* foren publicades (de fet, aleshores l'edició es reduïa al text estricte), aviat es convertiren en una peça molt difosa i molt apreciada, i amics i companys me'n felicitaven i me'n comentaven aspectes generals i passatges concrets.

El 1950 s'iniciava així un període llarg i distès de tranquil·litat científica, "que, a grans trets, tingué una durada de mig segle, que em permeté de reprendre l'estudi del tema i que s'acabà, doncs, amb la publicació del meu gruixut llibre que en resultà (1999)" (Badia 2002, p. 22). Era el temps que jo mateix denominaria la *belle époque* del nostre afer. "Entre aquestes dues dates, els filòlegs dedicats al català visquérem feliços i confiats. Malgrat que em neguitejava de no poder llançar-me a pagar el deute que havia contret amb les *Regles*, jo era qui més bé s'ho passava, en constatar que elles s'havien convertit en una fita decisiva en la nostra disciplina. Tots érem encara del parer que les *Regles* eren obra de Bernat Fenollar, completades amb una segona part, que havia escrit Jeroni Pau. No ens sentíem interpel·lats per les peculiaritats (de cultura, de contingut, de mentalitat, d'actitud) que singularitzaven les *Regles* a la fi de la quinzena centúria. Tampoc no fèiem massa cas que el text hagués estat transcrit per Pere Miquel Carbonell en un còdex que tothom coneixia pel seu nom. No cal dir que les *Regles* esdevingueren una peça important en la docència universitària i un referent obligat en la recerca d'història de la llengua catalana. Així, els diccionaris d'Alcover i Moll i de Joan Coromines es valien de les *Regles* per a datar la documentació dels mots o per a situar-ne la vigència a València o a Barcelona, segons que aquests hi figuressin a la primera part (de Fenollar) o a la segona (de Pau), respectivament. Etcètera." (Badia 2002, p. 22-23). Si era evident que el text de les *Regles* (conegut el 1950) havia remogut els esperits, també era de preveure que, tal com jo en preparava, en els anys vuitanta i noranta, un estudi més complet (estintolat per dos seminaris universitaris, per consultes a desdir i sobretot, per una intensa i profunda reflexió sobre el tema i l'època), la segona remoguda seria molt més considerable que la primera. I així fou. Aparegut a la darrería de 1999, el meu llibre (força ben presentat, testimoni fefaent d'innombrables hores latents de vetlla, amb el còmodament llegible facsímil de les *Regles*, l'estudi monogràfic de les seves 325 correccions, la relació amb el món dels humanistes italians) aspirava a ésser tingut com un progrés notable respecte a allò que jo n'havia sabut dir cinquanta anys abans. Confesso que se m'encomanà la joia manifesta en els rostres, en les lletres i en les crides telefòniques dels qui me'n felicitaven. Per a mi (i per a ells i elles), l'any 1999 s'acabà com una festa. Tots els qui ens dediquem a la recerca coneixem aquestes hores d'eufòria, que tant ens estimulen a no defallir.

Tanmateix, tampoc no deixaré de confessar que (com fan tots els qui es dediquen a la recerca de la manera que m'hi dedico jo) no estic mai segur de no haver-me equivocat: si decidir-se és optar entre dues (o més) possibilitats, cap de les dues (o més) possibilitats en joc no té el cent per cent de les raons a favor de l'argument que acabem donant per bo. D'ací el saludable dubte constant: no podíem haver optat per la solució que acabem de desestimar (i que no deixava de tenir la seva força, per minsa que fos)? A més, cal no oblidar que el bagatge documental augmenta sens parar, que els punts de vista científics es renoven, que es fan sentir paral·lelismes amb situacions abans inexistents, etc. Com serà, vist demà, el tema que avui posem en qüestió? Realment, sembla aconsellable de no adoptar posicions categòriques i, sobretot, de no fer-nos-en defensors incondicionals. O per ventura seria preferible que els aparentment pusil·lànimes abandonéssim la recerca? Això no m'ha passat mai pel cap, més que

pensant en mi, tenint en compte el servei que prestem a la ciència, amb les nostres discretes contribucions. Que el lector m'excusi per aquestes elucubracions que no sembla que vinguin a to, per més que per una raó o altra se'm deuen haver acudit justament ara, quan refaig, en la memòria, el procés que ens menà a la polèmica sobre les *Regles de esquivar vocables* a partir del tombant de 1999 a 2000.

En efecte, després de la festa de fi d'any, l'eufòria d'uns dies aviat començà d'aigualir-se. El dia 13 de gener del nou any, en la presentació del llibre a l'Institut d'Estudis Catalans, Antoni Ferrando, sempre tan deferent amb mi, ja no resistí a la temptació d'esperar un moment menys inoportú per a rompre el glaç, i abocà una densa llista de dades i raons en contra de la meva proposta de fer de Pere Miquel Carbonell l'autor de les *Regles*. La seva intervenció (aleshores no publicada, però represa, ampliada i refosa en altres treballs seus sobre el tema, especialment a Ferrando 2002) fou el senyal de partida de la polèmica sobre el meu llibre, en la qual ell mateix i Germà Colón han estat els meus principals interlocutors. Torno a dir que fins ara la discussió ha estat d'alt nivell i ben profitosa. Jo, que no tinc gens de tirada a debatre qüestions litigioses, hi he après molt, tant en les formes de dialogar com en l'aprofundiment de la matèria. També hi he fet progressos en la via d'aprendre i conèixer la manera d'ésser de les persones, i diríeu que tot plegat m'empeny a no deixar l'arriscada però també atractiva feina de discutir.

Però ara ha sonat l'hora del comiat. S'entén que aquesta hora ha arribat per a mi. Desitjo que la polèmica continuï, que així la ciència progressarà. Llegiré amb interès els escrits que s'hi referiran, però ja he pres la ferma decisió de no respondre-hi. D'altra banda, no tinc cap inconvenient a justificar la meva decisió. Més, encara: crec que estic moralment obligat a fer-la pública, especialment perquè afecta els que fins ara potser no s'han apartat del tema per consideració a la meva persona. Deixo, doncs, la polèmica sobre les *Regles*, sobretot per dues raons: una, personal; l'altra, objectiva (§ 2). Aprofitaré l'avinentesa per a afegir-hi un parell de contribucions de caire científic que vénen a tomb, bé que ja tractades per mi mateix en termes diferents: l'una, sobre l'anàlisi del manuscrit del text (§ 3); l'altra, sobre el "valencianisme" de certes regles (§ 4), les quals, si jo no hagués decidit d'abandonar la partida, potser haurien estat nous densos articles meus..., que ja no seran. No vull caure en el "conte de no acabar mai". En tot cas, els meus infatigables col·legues ja els reprendran.²

2. Les raons d'una decisió. Heus ací, doncs, per quin motiu deixo el congenial grupet de bons i vells amics aglutinat ara per la memòria ingrata de Pere Miquel Carbonell. 1) La primera raó (d'índole personal) no costa d'endevinar. Per un costat, tinc molts anys i, per l'altre, molts projectes. Déu sap el temps i les facultats de què disposaré per aconseguir que alguns dels meus plans es tornin realitat. Més, encara: avui m'assetgen feixucs destrets personals que m'ho fan tot més costerut i d'ací ve que la prudència m'aconselli de no jugar amb unes cartes que no puc girar per interpretar-les. Endemés, un dels aspectes més bells i més estimulants del nostre ofici és la varietat de les seves possibilitats, condició que incita la recerca. Ara bé, al pas que es mou la polèmica de les *Regles*, pot haver-n'hi per anys de no sortir del cercle en què nosaltres mateixos ens hem reclòs, i jo no m'hi conformo. Ja ho sóc, "l'home de les *Regles*", i, en tot cas, ara m'estimaria més de tornar a canviar d'epítet.

2) La segona raó (ara objectiva) és que, després de cinc anys de contendre, he arribat a

2. Ultra el meu llibre de 1999, esmentat al § 1 (que suscità la polèmica que motiva el present article), els quatre comentaris amb els quals hi he contribuït són els següents: 1) Badia 2001; 2) Badia 2002; 3) Badia 2005) (treball exposat a la Taula Rodona citada a la nota 1), i 4) "Com calcular l'àmbit geogràfic dels *vocables* en joc dins les *Regles de esquivar-los*". En premsa (apareixerà dins la Miscel·lània dedicada a Eulàlia Duran). No cal dir que la meva participació a la polèmica s'extingeix amb aquest article de comiat.

convèncer-me que continuar discutint no servirà de res. Tots anem repetint els mateixos arguments, per més que en renovem els exemples i hi assagem nous enfocaments, però, en compte de respondre a rèpliques formulades per altri, ens ocupem de reforçar les nostres posicions de sempre, ja ben sabudes per tots els contertulians. Jo mateix he reprès, una vegada i altra, rasons ja adduïdes en el meu llibre de 1999, potser sense fer prou cas de les impugnacions que m'hi oposaven savis col·legues.

En canvi, deixeu-me dir també que a la Universitat d'Alacant (Badia 2002), amb ganes de bastir uns ponts que favoregessin d'acostar posicions separades, vaig parlar dels tres components de les *Regles*: la filologia, la sociolingüística i la història cultural (que en acte o en potència ja es trobaven a Badia 1999, que foren exposats amb més claredat a Badia 2002 i que han estat repesos de nou a Badia 2005). Ara penso concretament en el segon d'ells, el sociolingüístic, cosa que explicaria que Pere Miquel Carbonell, amb la seva capacitat de flairar situacions humanes i les seves ganes de fer-se seu tot allò que li abellia, hagués incorporat mots i formes de llenguatge que no semblaven seus, sinó d'escriptors valencians (i, d'una manera més precisa, de Bernat Fenollar). Ho reprendré al § 4. Ací em limito a fer veure que aquesta via és la més simple i la més natural per a comprendre els papers que, tal com jo ho veig, Carbonell i Fenollar jugaren en l'afer de les *Regles* (aquell, d'una manera conscient; aquest, sense adonar-se'n). Carbonell espigolava d'on fos les mostres que li feien gràcia per a defensar la llengua correcta, i era ell qui sabia a quines fonts podia acudir (car coneixia les persones per llurs obres, que eren del domini públic i ell en tenia una opinió ja feta). Vull dir que, en tot cas, l'aportació de Bernat Fenollar a les *Regles* seria *passiva*, mentre que els esforços que fan els meus contradients per explicar aportacions *actives* a les *Regles* (de Fenollar o de qui fos) són massa complexos i massa forçats perquè se'ns facin còmodament acceptables (cf. § 4). Ara bé, ningú no ha prestat atenció a la meua proposta d'aquest component sociolingüístic de les *Regles* (com tampoc dels altres dos components, quan tots tres, ultra no inversemblants des d'un punt de vista científic, venien a ésser com una oferta de mans obertes per a unir posicions que, com han insinuat Agustí Alcoberro, Mariàngela Vilallonga, Eulàlia Duran i Albert Rossich,³ no són tan allunyades com alguns pretenen). Em pronuncio així per a reblar el clau del que he raonat fins ara: prosseguir la polèmica en curs és, si més no per a mi, perdre el temps. Avui ja no preveig novetats que, per part meua, justifiquin de continuar aportant-hi inútilment dades i interpretacions. Ací em cenyexo a insistir sobre dos temes ja coneguts amb una nova reflexió que jutjo oportuna (§ 3 i 4) i a completar-los amb algunes postilles, bé que sense entrar-hi a fons (§ 5).

3. Entorn del primer component de les *Regles*: la filologia. Aquest és l'apartat que més pregonament m'ha afectat en el decurs de la polèmica. I no pas sense motiu: no debades és, per a mi, un apartat clau del tema. Si tant m'ha afectat, és perquè l'han ignorat sense amoïnar-s'hi els qui fins avui hi han intervingut, els quals, per a més inri, són filòlegs reconeguts i, de fet, tots n'han donat proves, excel·lents proves. Davant d'un text, com es comporta un filòleg? El penetra amb tots els seus mitjans de tractar-lo: la paleografia, la lectura, els canvis en l'escriptura, la intenció de certes modificacions; la impressió de conjunt, els mots emprats (i els no emprats que hom esperaria de veure-hi), l'influx d'altres possibles lectures; els accidents gramaticals i les contradiccions que entranyen; els cultismes, els vulgarismes, els dialectalismes, els estrangerismes, etc. M'avergonyeixo d'aquesta llista, la interrompo i hi poso

3. Vegeu, per exemple, llurs intervencions a la ja al·ludida Taula Rodona del 15 de gener de 2004 (cf. notes 1 i 2), i publicades als *ER*, XXVII (2005), p. 203-210 (Alcoberro), p. 235-238 (Vilallonga), p. 239 (Duran) i p. 241-242 (Rossich).

fi, sobretot perquè els qui la llegiran la sabrien allargar més bé que jo no ho faria, quan era per a ells que jo l'havia començada! En resum: el filòleg s'embeu en el text que té davant dels ulls i dóna compte de tot allò que hi ha percebut.

Això, imposar-me a fons en el tema de les *Regles*, és el que vaig assajar de fer en el seu moment (Badia 1999, *passim*) i que vaig formular com el primer dels tres components del text que estudiem (Badia 2002). Semblava que molt podíem esperar dels qui començaren a dissentir de les meves interpretacions, dels quals, emperò, ara haig de confessar que ho esperàrem endebades. En efecte, qui s'ha cremat les celles davant del manuscrit de Girona (o del fac-símil inserit a Badia 1999)? Diríeu que ben pocs. Per què? Per anar de dret a allò que els semblava més important? Per por d'haver de cedir davant una evidència indesitjable? Lamentant-ho molt, em veig obligat a reprendre la meua visió de les *Regles* examinades des de l'angle de la filologia, mal que només sigui repetint coses ja dites en el moment oportú. Potser ara, quan em retiro de la polèmica, aquesta visió serà més presa en consideració. En això que segueix exposaré els quatre aspectes més sobresortints de la filologia com a component del nostre text.

a) Unitat (d'autor, de temps i d'estil) de les *Regles*. Les *Regles* foren escrites per una sola persona. La seva lletra és regular i constant en el decurs de tot el text (malgrat diferències gràfiques per raó d'afegits o de correccions, etc., que calia encabir-hi). Bé que aquest text es descompon en dues parts, l'una i l'altra restaren separades per un lapse molt breu de temps (que segurament fou més de dies que de setmanes i que no alterà l'homogeneïtat de la composició). La brevetat de les regles del text aconsellava de distribuir els espais de les pàgines en columnes, cosa que es fa d'un extrem a l'altre, sense afectar el pas de la primera a la segona parts. Els trets gràfics de majúscules, esborraments, certs dibuixets, etc. són també els mateixos per a tot el text. Aquest encaixa perfectament en el conjunt del còdex que el conté (llevat de les lletres del títol, que, volent fer-les més atractives, hom els donà un format més gran que a la resta). Ja des d'aquest punt de vista (paleogràfic o material), del primer moment ençà he pogut dir que les dues parts de les *Regles* s'assemblen tant que són com dues gotes d'aigua. M'aturo un moment a esmentar un ús gràfic que una lectura ràpida situaria només a la segona part del text: les anomenades "regles segons criteri d'opinió" (Badia 1999, p. 180); es tracta d'unes quantes regles agrupades per una figura com la xifra 3 que, en forma de clau, les comprèn totes i conté el judici amb què l'autor les critica (com quan diu: "[això] no és bon parlar"). Tal procediment, que, torno a dir-ho, és més emprat a la segona part del text, ja figura a la primera (on el judici fa així: "parlar és de persona de baixa sort") i que, content de la troballa, l'autor prodigà més a la segona part. Insisteixo: les dues parts de les *Regles* són com dues gotes d'aigua.

b) Les *Regles* són un text original espontani (no copiat). Qui escriví les *Regles* ho féu, no copiant d'un text que tingués davant dels ulls (ni totalment ni parcialment), sinó improvisant-ne la redacció a mesura que se li n'anaven acudint espècimens que fossin adequats al seu propòsit, un propòsit que ell mateix formula amb simplicitat: "[instruir la persona] qui *bé vol parlar* la lengua catalana" (regla núm. 3) o "per *bé parlar* la lengua catalana" (regla núm. 175). Aquesta idea fixa el duia a refusar mots o formes de llenguatge incorrectes, vulgars o dialectals (aquest darrer adjectiu, posat ara per mi, significava, per a ell, 'no ajustat a vocables emprats pels escriptors catalans i valencians'), tot recomanant les solucions acurades corresponents (cultes, de prestigi, llatinitzants). Cal insistir que, segons l'examen del manuscrit, les *Regles* no són la còpia d'un text (o d'uns textos) preexistent: aquest punt és d'importància capital i té les seves conseqüències. Ara bé, com podem afirmar que l'autor no copia, sinó que *forja* cada regla? a) De moment, ho prova *per negationem* la perícia amb què ell ha traslladat el contingut de tot el còdex (que consta de 281 folis), la immensa majoria de textos del qual

són copiats *manu sua* (força pulcrament, amb bona calligrafia, amb poques faltes, amb coherència), qualitats que contrasten amb els defectes (errors, esborraments, ratllades, repeticions, interrupcions i salts temàtics, dispersions en el contingut) que pul-lulen d'un cap a l'altre de les *Regles*. Si l'autor de les *Regles* copiés d'altri, el seu text reflectiria (o, si més no, recordaria) la congruència formal del pensament formulat per qui les hagués escrites, mentre que, tal com se'ns presenta, més aviat suggereix les notes de sorpresa, desordre, confusió i atordiment. *b*) Segonament, el fet que l'autor no copiï (perquè improvisa) li imposa un ritme singular de redacció: escriu amb precipitació, tal com raja, sense parar-se ni un instant a fer un mínim de reflexió abans d'escriure cada regla. *c*) Per fi, si l'autor no parteix de textos aliens ni d'esborranys (que consultés per a introduir-los), és justament perquè ja és la seva obra la que cal tenir per un esborrany (i com a tal romangué i som molts els qui avui l'hi considerem). Feia anys que ell amuntgava dins la pròpia memòria incorreccions que cometien persones que ell coneixia i tractava, o que llegia en llistes de faltes de llenguatge que alguns puristes havien recopilat, o que simplement ell imaginava com a deformacions de vocables nobles de la llengua que ell sempre hauria volgut veure i sentir en forma correcta, i aquesta munió d'elements havia fet un garbuix dins el seu magí. Aleshores, en compte d'asseure's, reflexionar, classificar i redactar, amollava les dites incorreccions tal com brollaven de la seva carregada memòria, sense ordre ni concert.

c) Desordre temàtic considerable i, al mateix temps, universal (però, malgrat tot, coherent amb el propòsit inicial, cf. punt *b*). Les *Regles* són una barrija-barreja de mostres de llenguatge de tota mena (ortològiques, ortogràfiques, fonètiques, morfosintàctiques, i, en el camp de la lexicografia, de cultismes, col·loquialismes, vulgarismes, però totes en brut, sense classificar). Una correcció de tipus fonètic, poso per cas, és precedida i seguida de correccions de vocabulari, però, unes dotzenes de regles més avall, en reapareix una d'afí a aquella, trencant, al seu torn, la unitat del nou grup lèxic en el qual irromp. Cada camp semàntic, ni que sigui força especialitzat, té escampats els seus vocables en la gran barreja. Per cert (i ho constatem una vegada més), el desordre de què parlo no es limita a una de les dues parts de les *Regles*, sinó que afecta el text sencer per igual en tot el seu conjunt. Per exemple: s'hi troben uns quants mots de tipus jurídic, de manera que semblaria natural que tots ells anessin junts; doncs, no: surten quan surten (que és quan a l'autor li vénen a la memòria): *dot* i *sponsalici*, ambdós referits al matrimoni, ocupen llocs molt allunyats l'un de l'altre (aquell, a la primera part del text, i aquest, a la segona). També els mots *quaresma* i *pascha*, típics de l'any litúrgic, es troben distanciats l'un de l'altre, i pertanyents respectivament a la primera part (*quaresma*) i a la segona part (*pascha*) de les *Regles*. Per això diem que el desordre temàtic és universal en el nostre text (ço és, que s'hi produeix d'un cap a l'altre, sense fer cas de la ratlla que separa ambdues parts). Això també val per a les regles repetides (com *exequar* / *alçar* i *homicidi*, de la primera part), que l'autor ha tornat a introduir (*execau* / *alçau* i *homicida*, respectivament) a la segona, sense adonar-se que ja les havia inserides a la primera). O bé: l'expressió *bell no res*, proscrita, torna a ésser criticada, per distracció, mitja dotzena de regles més avall. Etcètera. Com he dit i repetit, les *Regles* foren escrites tal com raja. Detalls com els que acabo de reportar són molt abundosos i no em costaria gens de fer-m'hi pesat. Si abans (punt *a*), en presentar els aspectes materials de les *Regles*, ja he pogut dir-ne que les dues meitats del text eren com dues gotes d'aigua, ara ho torno a dir pel que fa al contingut temàtic de tot el text: qual-sevol regla de la primera part podria aparèixer a la segona i a l'inrevés. Totes les regles s'assemblen, totes fan un conjunt congru, dins una màxima irregularitat. Mirant-ho ara de fora estant, reitero que la impressió que produeix el contacte d'un lector interessat amb les *Regles* és el d'un esborrany (durant anys n'he fet la prova amb estudiants i amb gent de cultura general): un esborrany que restà com a tal, sense que l'autor (ni ningú més) es disposés a posar una mica

d'ordre en el seu contingut heterogeni i mesclat.⁴ Completaré allò que anomeno desordre temàtic universal recordant que uns quants temes recurrents, atribuïbles a obsessions personals de l'autor (la iodització de la *ll*; l'articulació palatal de la *s*; la crítica de formes mallorquines; la defensa del mot genèric en detriment del terme específic respectiu, etc.), es troben indistintament tant a la primera com a la segona parts de les *Regles*, cosa que corrobora que aquestes són obra d'una sola i mateixa persona. Per a concloure aquest punt *c*: en intitular-lo, he anunciat que les *Regles* són coherents, cosa que vol dir que el criteri lingüístic d'una correcció no es contradia mai amb el de cap altra correcció de tema semblant. Resumint: si abans (punt *a*) he parlat de la unitat (de persona, de temps i d'estil) del nostre text, aquest manca de la que podríem denominar "unitat temàtica": una sola persona, en un temps pràcticament *ininterromput*, escriu un text amb els mateixos trets d'escriptura; un text, emperò, que es caracteritza per faltar constantment a la unitat de contingut: aquest és un conjunt caòtic de peces vàries, intermitents, irregulars, parcials.

d) Regles arbitràries i regles concatenades. Hem vist (punt *b*) que l'autor de les *Regles* escriu amb presses. En la seva precipitació, tant té al cap sèries de mots (o de formes de llençatge) que pugnen endebades per passar a ésser escrites damunt el paper (perquè el seu cervell és més veloç a discórrer que la seva mà a escriure) com se sent, en moments donats, incapaç de recuperar certs mots que suava tenia a la punta de la llengua, com se sol dir, però que ara se li esmunyen i li manca destresa puntual per a donar-los forma escrita. En aquests casos, i gairebé sense parar-hi esment, una regla que acaba d'escriure li brinda un mot que li permet de no trencar el seu ritme ràpid i continuar escrivint sense haver d'aturar-se cercant la nova regla que en aquell moment no li ve a la memòria. Per exemple: la regla que fa "no digueu *cluquer* (sinó *campanar*)" li resol un d'aquests buits mentals i així, sense haver de donar-hi més voltes, escriu mecànicament la regla següent: "no digueu *clucar* (*los ulls*), sinó *tancar* (*los ulls*)". Ací la relació inductora és de tipus fonètic, però també pot actuar per coincidència gràfica, per entitat gramatical, per afinat semàntica o per mera identitat entre els dos elements en joc. Malgrat que, tal com ara ho explico, pot semblar que es tracta d'un recurs limitat, la veritat és que aquestes correccions concatenades s'acosten a una cinquena part del total de les *Regles*, i es distribueixen en dues meitats pràcticament iguals entre la primera i la segona parts del text.

Fins ací, el resum sobre la filologia, com a primer component de les *Regles*. No hi he parlat de res que no hagués dit abans (el 1999 o en aportacions posteriors, cf. la Bibliografia). La cosa preocupant és que, si algú no estava d'acord amb el paper que juga, en l'afer de les *Regles*, l'anàlisi filològica del text, no ho hagués discutit a fons abans d'interessar-se per altres aspectes, els quals, després de tot, depenien de l'estudi del manuscrit, com a qüestió prèvia a tota altra. Filòlegs acreditats han guardat silenci sobre qüestions bàsicament filològiques. Això explica que ells mateixos, en el decurs de la polèmica, hagin donat gratuïtament per correcte *a*) que les dues parts de les *Regles* foren redactades (senceres, agrupades a trossos, soltes) per persones diferents, sense fer cas de les proves filològiques a favor de l'autoria única, o *b*) que l'anomenat "compilador" de les *Regles* havia "copiat" passatges provinents de fonts diferents, quan és evident que el seu original és un esborrany improvisat, ple de faltes i altres defectes (i no continuo la llista d'hipòtesis que romanen sense explicació plausible, cosa que no em seria

4. Ara bé, qui podia fer-ho, si ningú no veié les *Regles* fins passats quatre segles i mig després que l'autor hi posés l'última paraula? És clar que hauria calgut passar el text en net, fer-hi desaparèixer ratllades, suprimir repeticions i distraccions, ordenar els continguts (mínimament classificats), etc., és a dir, convertir l'esborrany en allò que avui seria un original per a lliurar a la impremta. Inexplicablement, això tampoc no ho ha pres ningú en consideració.

difícil). No pretenc de tenir tota la raó (sempre he dit que les *Regles* custodien molts secrets i hi insistiré cap a la fi del § 4), però lamento que els meus contradictors no hagin explicat per què no admetien les meves raons, basades en l'anàlisi més elemental del text manuscrit. Espero que el lector comprendrà que, ultra la raó d'edat que m'assisteix per a abandonar la polèmica, tampoc no puc continuar ballant al so d'altri, quan m'he persuadit que la dansa que he puntejat fins avui no servirà de res per a demà.

4. Represa del segon component de les *Regles*: els aspectes sociolingüístics. Acabo d'escriure unes ratlles amb les quals és fàcil d'entendre que la meua tesi (que feia: "la filologia és el primer component bàsic de les *Regles*", § 3) trontolla, en el sentit que els meus contradictors en la polèmica no l'accepten o, si més no, han obrat com si no existís. Em reca imensament d'haver-m'hi sentit endut en va per una lògica elemental que jo tenia per indiscutible. Indiscutible? En el dubte, però, no em dono, encara. Ben mirat, em demano si no és cert que tots plegats no estem tan lluny com semblava de la veritat objectiva que cadascú persegueix amb les seves raons. Parlo així perquè allò que per a mi és irrenunciable és al mateix temps quelcom que no depèn de la voluntat ni del saber de qui en fa objecte d'estudi (que és el que hi aporten els meus opositants), sinó allò que copsen els sentits i salta a la vista de qui s'hi apropa (i que té un nom: l'evidència). En la discussió sobre l'autoria de les *Regles*, el que ens separa és una qüestió simple i elemental (cosa que no vol dir anodina). *a)* Per a mi, l'autor del text és qui l'escriuí materialment, com també escriuí (creant, versificant, copiant o comentant) la pràctica totalitat dels 281 folis de què consta el còdex). Aparentment no hi ha escapatòria: diríeu que aquesta persona només podia ésser Pere Miquel Carbonell. A despit d'una clara diferència entre *i)* la lletra d'aqueixa ingent munió de folis (gairebé tots, d'escriptura correcta, pausada i ordenada, si no és per raons que s'expliquen per la natura de certs textos) i *ii)* la lletra dels tres folis de les *Regles* (que ja sabem que presenten els trets caòtics d'un esborrany improvisat), no sembla que objectivament ningú pugui negar que Carbonell sigui l'autor de les *Regles*. *b)* En canvi, els meus contradictors han passat de puntetes sobre el component filològic de les *Regles* (això, quan, impassibles, no l'han ignorat, com si res), sigui per dissimular conscientment que no s'hi atuessin (actitud no fàcil de justificar), sigui atrets per l'agulló del seu valuós contingut (que ofereix sens parar dades de màxim interès per a la història de la llengua i sobre el món dels humanistes). Atès que, d'una manera o altra havien de donar raó de la composició del text, han recorregut a una bifurcació semàntica del concepte de 'persona que ha fet o ha compost una obra intel·lectual, una obra d'art' (DIEC, s.v. *autor*. *a)*, i han adjudicat a Pere Miquel Carbonell el paper modest de *compilador* de les *Regles* i han reservat la funció més meritòria d'*autor* (més ben dit: la d'*autor intel·lectual*, perquè s'entengui bé) a... algú altre (o alguns altres) que, emperò, a hores d'ara (escric a la primavera de 2005), encara no ha(n) estat escollit(s) amb precisió plausible ni amb documentació fefaent.

Tan planer que els ho posa la meua explicació del component sociolingüístic de les *Regles*! Recordem què hi aporta aquest segon component, tan primordial com el filològic (que acabo de glossar, § 3) i com el tercer (que anomeno historicocultural i que, lligat a Jeroni Pau, evocaré de passada més avall, vers la fi d'aquest mateix § 4). Obsedit amb la defensa i amb la dignificació de la llengua catalana, i estimulat per Jeroni Pau a responsabilitzar-se d'escriure'n un text emmarcat en els plantejaments dels humanistes italians, a Pere Miquel Carbonell, que així *vol fer-ho*, li *dol* d'haver de dir-se dintre seu que, mancat de competència i de destresa, se sent incapaç de dur a terme tal comesa (puix que sap que la feina "li ve gran", com ha dit Germà Colón amb frase gràfica a *ER*, XXVII (2005), p. 224). Escriptor, historiador i humanista, Carbonell s'expressa en la llengua que comparteixen els homes de lletres de Catalunya i de València (com ho prova la gran majoria de mots i de formes gramaticals que constituei-

xen les *Regles*, cf. Badia “Com calcular” (en premsa); vegeu la Bibliografia), la qual ell mateix anomena “llengua catalana” i en la qual no existien diferències diatòpiques apreciables en el registre de la llengua culta. Per a ell, era inevitable de recórrer al seu *entorn lingüístic* (com l’ha anomenat Colón 2001). I bé, “tenint en compte que els autors més consistents a l’època de les *Regles* eren del País Valencià, era obligat que ell els prenguéssim com a model i s’inclinés a fer seves certes maneres d’expressar-se de tots ells”, especialment dels “que tenien la reputació [...] d’exigents en la correcció idiomàtica”, entre els quals sobresortia Bernat Fenollar (així ja es llegia a Badia 2002, § 15, p. 37-38, tot representant Badia 1999, p. 149-152). Que Carbonell s’inspirà en composicions d’altri tots ho hem vist clar del primer moment ençà i ell mateix ho reconeix quan afirma que les correccions s’ajusten “a juy... de mossèn Fenollar” (regla núm. 3). Heus ací, doncs, què entenc pel component sociolingüístic de les *Regles*: allò que Carbonell, que estava al corrent del que passava en el món de les lletres, tingué la traça d’arreglar d’on fos i de qui fos per incorporar-ho a les seves *Regles*. Com dic sovint, ell sempre tenia les antenes posades, sempre estava atent, coneixia les persones, els textos i les situacions i, de tot aquest conjunt, extreia dades que havia anat memoritzant i que ara ell mateix formulava com a regles “de esquivar vocables”.

Per això el meu concepte del component sociolingüístic de les *Regles* ofereix una explicació acceptable de la presència de mots o formes de llenguatge que aparentment són valencianismes (exclusius o predominants). Ben mirat, però, es tracta d’“al·lomots”, tots ells pertanyents a l’única llengua que Carbonell i Fenollar compartien. Honradament diré que en consciència a mi em resultava més còmode d’acudir a l’evident clima imperant en medis cultes valencians que no pas haver de retractar-me dels arguments a favor de l’autoria de Pere Miquel Carbonell (Badia 1999, p. 135-154), per a mi no menys evidents.⁵ D’aquesta manera acostàvem posicions discrepants sense deixar de reconèixer diferències. Tanmateix, les posicions continuaren immutables. Avui encara insistiré que la política mimètica de Carbonell (de pescar mots i formes de llenguatge de les fonts més dispars per quedar bé davant la gent del ram) era més admissible i més eficaç que qualsevol altra política paral·lela, però de sentit contrari. En efecte, d’una banda, ell coneixia els escriptors del moment, dels quals podia fer-se ressò i sabia com pellucar-ne dades que li serien útils per acréixer el seu prestigi (sens dubte poc netament guanyat); en canvi, de l’altra, que un valencià com Bernat Fenollar, poc (o potser gens?) conegut entre els humanistes de Roma⁶ i que no tenia ni la més petita idea que Pere Miquel Carbonell es preparés per a redactar les *Regles* (cosa que tothom ignorava, tret del seu cosí Jeroni Pau), fes arribar a aquell (a Carbonell), justament a través del per a ell (per a Fenollar) no menys desconegut Jeroni Pau, unes normes que aquest (Pau) agençaria, tot donant-los un bany de barcelonisme..., tot això voreja el reialme d’una fantasia que trobo lluny de l’objectivitat de la recerca científica.⁷ Davant qüestions d’aquesta mena, voldria saber adoptar

5. Aquests arguments no han estat discutits ni rebutats. Ningú no n’ha parlat.

6. Vegeu Vilallonga 1986, I, p. 80-110 i Badia 2005, p. 215 (nota 6). Que consti que, dient això, no nego l’existència de prestigiosos humanistes valencians, com els que esmenta el propi Carbonell, ha recollit Vilallonga 1986 (*ibidem*) o han estat al·ludits per Colón 2005, § 6, p. 224. Aquests humanistes valencians, com els de pertot arreu, menaven una vida i una actuació típicament recloses i alternaven entre ells sobretot en la llengua clàssica. Ara no em refereixo, doncs, als humanistes valencians, sinó al conegut i renomnat escriptor Bernat Fenollar, que fins ara no ha passat a la història com un humanista i que, com és lògic, no és inventariat a la llista d’humanistes que insereix Ferrando 2005, p. 228.

7. Antoni Ferrando descriu un procés, no pas increïble, però sí mancat de proves, que partiria d’una llista de correccions lingüístiques engiponada per Bernat Fenollar, que, d’una manera o altra, arribaria a Jeroni Pau, el qual, al seu torn, la passaria al seu fidel Pere Miquel Carbonell (Ferrando 2002, p. 92-96; vegeu també Badia 2005, p. 217). En recapitular, un parell d’anys més tard, sobre aquest imaginat procés, el mateix erudit el reprèn

una actitud serena, realista i positiva. Però, com a informació prèvia, m'agradaria de conèixer les respostes a unes preguntes que em formularé, unes ratlles més avall, en aquest mateix paràgraf 4. Això, si realment hi ha respostes efectives. Mentrestant, elucubrem, que tenir actiu el pensament no és mai perdre el temps.

A desgrat de tals dificultats, els meus contradictors, enardits pel cúmul d'imperficcions de tota mena que, no pas sense motiu, atribueixen a Pere Miquel Carbonell (imperficcions que jo mateix també li he imputat i que ara reitero una vegada més), el menystenen fins i tot en unes quantes maneres d'ésser i de fer que objectivament no podem sinó qualificar de positives. Heus-ne ací tres: Carbonell era *i*) l'autor de textos històrics remarcables, *ii*) un esforçat paladí de la llengua catalana i *iii*) el fidel tornaveu en cercles barcelonins del seu cosí "romà" Jeroni Pau. És sabut que, en els cercles de la Ciutat Eterna, Pau es feia amb la flor i nata dels humanistes italians, entre els quals fruïa d'un prestigi poc corrent. I bé, els tres aspectes que cito de Carbonell s'encavalquen en un període de la vida de Jeroni Pau en què aquest es prestava a col·laborar amb Paolo Pompilio en un magne projecte lexicogràfic que, ultra el llatí, també havia d'afectar les llengües romàniques i que contribuiria que, ja passat el 1500, fos plantejada un dia la "questione della lingua" (Badia 1999, p. 449-451). Penso en un moment dolç, devers 1490, quan Pompilio i Pau somnien desperts i tot sembla faedor. És el moment que Jeroni Pau, humanista *dur* (que només escriu en llatí i evita de rebaixar-se a emprar "lo vulgar català e valentià"),⁸ però també *sensible* (davant l'interès creixent dels humanistes per les llengües vulgars), devia redoblar la seva inveterada recomanació a Pere Miquel Carbonell que es llancés a compondre un text programàtic (que un dia serien, si més no en part, les *Regles de esquivar vocables*).⁹ De totes maneres, la meua frase "sense Pau, les *Regles* no haurien existit" (Badia 1999, p. 428), amb la qual ara sembla que se'm retregui que em refredo de l'aportació essencial que hi féu el gran humanista (segons Ferrando 2005, p. 233), continua essent, per a mi, la frase clau que tot ho explica, i així ho faré veure a la conclusió de l'article present (§ 6). Per a mi, Jeroni Pau concebé les *Regles*, en fou l'intel·lecte ajustat a la visió de la llengua que tenien els humanistes de l'època i el gran propulsor amb vista a aplicar aquesta visió a la llengua de la seva lloada *Barcino*. Ara bé, en aquest món cadascú té la seva feina: del

---

d'una faisó més raonable però que encara trobo poc convincent (Ferrando 2005, p. 230). Continuen els buits greus en la informació: *i*) una aportació de Fenollar "que es coneixia a l'època" (qui la coneixia?) i "que Pau aprofità" (on i com aquest l'aprofità?); *ii*) com podia ésser pont d'enllaç un text de Carbonell que no conegué ningú fins a mitjan segle xx?, i *iii*) com podem parlar d'una acció de política lingüística duta a terme per Pau, sempre tan retret a l'hora de sortir del seu món clàssic, si no en tenim els més elementals indicis? Cf. les tres preguntes sense resposta que plantejo, més avall, en aquest mateix § 4, com dic a continuació en el text.

8. "Lo vulgar català e valentià"; és així, efectivament, que l'autor de les *Regles* també anomena "la lengua catalana" (regles 291 i 3/175, respectivament. A propòsit, no oblidem la prudència amb què Mariàngela Vilallonga es refereix a la improbable intervenció de Pau en la confecció de les *Regles* (Vilallonga 1986, I, p. 132-133). D'altra banda, la lectura de l'excel·lent obra *Barcino* de Jeroni Pau (Vilallonga 1986, I, p. 290-347) ens descriu les meravelles del seu país, però només en dues ocasions fa esment de la llengua d'aquest país seu: 1) l'una (*ibidem*, p. 322-323), quan critica la versió en romanç català de textos legals traduïts "en llenguatge rude" (en llatí: *rudi sermone*) (cf. Badia 1999, p. 410-412); 2) l'altra (*ibidem*, p. 340-341), quan explica la catalanitat d'origen i de llengua de valencians i mallorquins. Tot suggereix en ell una posició que li feia mirar les "llengües vulgars" des d'una distància considerable. En canvi, i com he dit i repetit reiteradament, Jeroni Pau fou el gran teòric, el gran definidor i el gran impulsor de les *Regles*.

9. Honestament cal admetre que no existeix una recomanació concreta i explícita de Pau en aquest sentit. Però la seva exhortació a Carbonell es desprèn de totes les missives que li tramet des de Roma i del seu projecte de treball amb Paolo Pompilio, i és de suposar que, arran de la seva repatriació a Barcelona, seria coronada amb tots els registres del llenguatge parlat (quan, de fet, potser descobrí que Carbonell ja tenia posades les mans a la feina que ell li proposava).

seu alt nivell estant, Pau animà amb raons i amb convicció la comesa, però personalment no crec que descendís a redactar-ne cap regla ni, menys encara, que hagués retocat cap esbós ni cap projecte congru de text (per a convèncer-se'n, basta de fullejar el llibre de Vilallonga 1986, *passim*). Si hagués fet això de redactar o de retocar, prou que s'hi notaria en les mateixes *Regles* (ara tan mediocres i tan caòtiques!). En tot cas, Pau no deixaria de trobar qui fes la feina que ell havia concebut, baldament fos duta a terme amb més fidelitat amical que competència tècnica. Però ara ens desviaríem vers allò que per a mi són els altres dos components del text. Jeroni Pau en fou el teòric oportú i el summe impulsor.

Hem de tornar on érem. I, per tant, a posar-nos les preguntes anunciades. Perquè la hipòtesi que ara contemplo fos acceptable a la meua manera de veure, seria indispensable que tinguessin resposta afirmativa tres qüestions que, avui per avui, no tenim resoltes. No cal dir que m'alegraria granment de saber un dia que han aparegut proves documentades (o indirectes o al·lusives, però prou eloqüents) de tres situacions que ara certs col·legues meus ja donen temeràriament per descomptades i evidents. Em refereixo als fets següents. *a*) Que per València (o encara que només fos per Barcelona, jo ja en tindria prou —les notícies volaven com els ocells!) corria la sorprenent brama que Pere Miquel Carbonell tenia el projecte de redactar un text en defensa de la llengua culta, cosa que el convertiria en benefactor de l'*ajut solidari* (diguem-ho així) dels seus col·legues. No se'n sap res. Si aquest pla de Carbonell no era conegut, qui hauria pensat, sobretot a l'Horta, en aquest poetastre pedant i vanitós, i barceloní, per afegidura? *b*) Que alguns lletraferits valencians d'expressió corrent en romanç (ara no penso en els humanistes valencians, cf. nota 6) tenien canals regulars de comunicació recíproca amb Jeroni Pau, amb Paolo Pompilio o amb altres humanistes italians, de manera que constés amb seguretat que funcionava un correu amistós entre la València literària i la Roma humanista (de *carters* coneguts i reconeguts com a interessats pel tema de la informació que hom traslladava). Tampoc no se'n sap res amb certesa. Si no existia un correu d'aquesta naturalesa, com podia arribar a les mans de Pau un projecte de text susceptible d'ésser reconduït i llimat per ell fins a adaptar-lo als postulats dels humanistes? *c*) Que el mateix Jeroni Pau, renunciant al seu ofici de jurista i a la seva vocació d'humanista (i transigint, per tant, en els seus principis de fidelitat a l'ús exclusiu del llatí), un bon dia decidí que ja podia estrenar-se a manipular i a millorar un cert esborrany (al·ludit al punt *b*) i acceptà d'emetre un dictamen sobre una matèria que no diré que no coneixia, però sobre la qual debutaria a pronunciar-se com un expert (no ho havia fet mai). També ací, tot són conjectures. Si no n'estem segurs, qui podia donar al dit esborrany la fesomia que el fes acceptable en els cercles dels humanistes més exigents? Conclusió a les tres preguntes: *i*) ningú no sabia que Pere Miquel Carbonell es preparés per a redactar les *Regles*; *ii*) no era de fiar el correu imaginat (ni per l'expedidor valencià, ni pel recorregut romà, ni pel destinatari barceloní), com tampoc no ens consta *iii*) que Jeroni Pau intervingués en la composició *material* de les *Regles*.

A parer meu, si aquests tres fets no són identificats com a històricament segurs i provats, la tesi que Pere Miquel Carbonell fou qui escriví les *Regles de esquivar vocables*, que ja vaig donar per versemblant l'any 1999, en surt molt enrobustida. Les escriví *sua sponte* i sense que ningú no en sabés res (tret de Jeroni Pau, que l'hi havia empès durant llargs anys, de Roma estant, i que el sorprengué *in fraganti* en la tasca, en retornar a la seva Barcelona, la ciutat nadiua d'ambdós cosins). Quant al pretès valencianisme del text (i deixant al marge que la llengua que hi defensa l'autor no admet clivelles diatòpiques, per tal com ens consta emprada per literats de tot arreu), s'explica perquè Carbonell es feia ressò de mots i de formes de llenguatge propis dels escriptors del moment, entre els quals, com és sabut, sobresortien els valencians. En definitiva, torno al conjunt dels tres components de les *Regles*: la filologia (l'estudi del text i de les seves circumstàncies històriques), la sociolingüística (l'*entorn lingüístic*, que forneix dades que Car-

bonell escull) i la història cultural (el concepte de llengua culta, segons el credo dels humanistes). Comparant la meua posició amb la dels meus contradictors, recalco, una vegada més, que, pel que fa a la gestació de les *Regles*, hem escollit dos capteniments diferents: a) la indiferència amb què ells han tractat l'estudi filològic del text, que jo he tingut tothora per un aspecte previ, fonamental i decisiu, i b) les fonts del seu contingut temàtic, que jo veig que es deuen a la cerca personal de Carbonell (ben explicable pel seu neguit de col·lectar mostres extretes d'autors que ell ja sap qui són i per què hi acut), mentre que ells han de recórrer a un mecanisme complex i només suposat (en negar que Carbonell en tingui la iniciativa, han d'imaginar motivacions inexistents en persones que no havien concebut un text d'aquesta natura i no se sap per què aquestes persones han de fer-ne arribar l'esborrany a l'inepte Carbonell, de qui ningú no sabia que ja tenia decidit de redactar-lo i ho feia sense dir-ne res a ningú). Quant als *pecats* lingüístics de Carbonell, puc dir que en principi els assumeixo (per més que sobre uns quants d'ells hi hauria molt a dir —que no diré), però no sense protestar que m'hauria plagut més de llegir-los sense que m'esquixessin personalment, com si jo estigués compenetrat amb ell. Tant els seus errors com els seus encerts lingüístics (aquells, en bona hora airejats per Germà Colón i Antoni Ferrando) palesen al mateix temps el seu olfacte, la seva catalanofília, la seva audàcia i la seva ineptitud. No cal continuar per aquesta via. c) Pel que fa al tercer component (l'historicocultural), d'entrada tots hi estem d'acord: la idea de les *Regles* i l'impuls perquè fossin redactades pertanyen a Jeroni Pau (tot i que jo acabo ací la seva intervenció: foren d'ell la idea i l'impuls, però jo no li atribuiria la redacció de regles ni, menys encara, la correcció d'un esborrany que, eixit de plomes valencianes, ell hagués de fer arribar a Carbonell mínimament “barcelonitzat”). Tal com jo la veig, el lector pot creure que ací s'acaba la història.¹⁰

Ben mirat, però, és segur que la història no s'acaba ací. De cap manera jo no voldria fer passar la meua fórmula dels “tres components” de les *Regles* com la solució màgica d'un problema textual que, com més endins hi penetrem, més delicat i més enigmàtic se'ns mostra: les *Regles de esquivar vocables* són, en efecte, un text dels més ardues a l'hora d'estudiar-los i dels que més es resisteixen a una explicació mínimament raonable i satisfactòria. Jo mateix haig de reconèixer que, a la pràctica, Pere Miquel Carbonell empra, defensa i recomana solucions idiomàtiques que, per exemple, fan dir a Antoni Ferrando que “Carbonell no pot ser l'autor de les *Regles*” (Ferrando 2005, p. 230-232). I té tota la raó. Aquí hi ha gat amagat, com se sol dir. I no serà fàcil d'clarificar la situació: els meus companys no saben com els desitjo encert en aquest delicat afer filològic.

De moment, em limito a fer un parell de consideracions, totes dues elementals i no del mateix signe. a) Com ja ho he deixat caure manta vegada en les pàgines precedents, la història de

10. Això d'una història que s'acaba em fa pensar en una altra història que ni tan sols ha començat i que havia format part dels meus plans de treball respecte a les *Regles*, un pla que també renuncio a dur a terme. Amb tot, no voldria deixar de dir-ne alguns mots. En la presentació del meu llibre de 1999 a l'Institut d'Estudis Catalans (13 de gener de 2000), Mariàngela Vilallonga tingué una intervenció exquisida, suggerent i afectiva que no oblidaré mai. En vaig retenir unes frases que m'incitaven a treballar en un aspecte concret. Feien així: “No era de Xàtiva Roderic de Borja i no era aquest el protector de Pau, mentor al seu torn de Carbonell? Pau i el cardenal valencià no van estar junts a Roma durant disset anys parlant probablement català en privat? No va ser Pau l'inspirador de les *Regles*? Les respostes afirmatives a aquestes qüestions em porten a suposar que Pau sabia bé quin era el parlar de Xàtiva precisament. Donat que aquesta regla pertany a la primera part, potser aquesta reflexió reforçaria la unitat de les dues parts de les *Regles*, l'autoria de Carbonell i el paper de Pau” (Vilallonga 2002, p. 209). L'atractiu del tema i l'elegància del repte em feren concebre un article que, tanmateix, ja no serà. De totes maneres, vull fer constar el propòsit que tenia d'escriure'l i la satisfacció que ja hi entreveia. També, potser, el pressentiment que algú em retreuria un dia que el tema “em venia gran”, com “grans vénen les *Regles* a Pere Miquel Carbonell” (ER, XXVII (2005), p. 224).

la llengua catalana s'ha enriquit qui-sap-lo amb les aportacions dels qui han intervingut en la polèmica sobre l'autoria de les *Regles*, i penso sobretot en la magnífica erudició que hi han abocat Germà Colón i Antoni Ferrando. Endavant, doncs, que les *Regles* són un planter de fruits exquisits. *b)* La segona, i preferiria de no constatar-ho, seria que l'aversion que molts senten envers Pere Miquel Carbonell, no pogués menar els seus adversaris a entelar llur indispensable objectivitat d'investigadors. I ho dic sense personalitzar perquè tots ens hi previnguem, i jo abans que ningú més. N'examinarem tres possibles mostres en això que segueix (§ 5).

5. Tres nòtules sobre tants d'altres arguments. Ací em proposo, doncs, de comentar breument tres situacions que semblen incitar els investigadors a ésser posats a prova quant a llur integritat i a llur probitat. Deixeu-me dir que, com a simple estudiós del tema, també em sotmeto a les proves. *a)* L'acceptió de persones. Sembla que, en el decurs de la polèmica, tots hem coincidit a veure els mateixos grans defectes de Pere Miquel Carbonell: era vanitós i egòlatra, amant dels primers llocs per assegurar-se un renom gloriós en la posteritat i, encara, per arrodonir-ne el retrat, reialista acèrrim i, per tant, oposat als interessos genuïns i legítims del poble català. Jo mateix m'hi he compromès en aquest sentit (Badia 2005, p. 212-213), i m'hi ratifico. Ara bé, a propòsit: ens hem d'assegurar que avaluem tothom amb la mateixa mesura. Resulta que els antagonistes polítics de Carbonell carreguem fort en contra d'ell, per la seva faisó de comportar-se davant l'empresonament del príncep de Viana i la guerra civil, però no ens recordem que el seu mateix cosí Jeroni Pau, al qual van adreçades totes les lloances, també visqué de prop el problema del moment. Ell i el seu pare. Tan de prop, que no està exclòs que en la seva decisió d'abandonar Barcelona per a instal·lar-se a Itàlia, no s'hi barregés la problemàtica política, davant la qual Pau sembla adoptar actituds contradictòries (si més no, en la seva conducta i en certs enigmàtics versos llatins aHusius) (Vilallonga 1986, I, p. 80-88).¹¹

b) La unitat de la llengua, ratificada per la Cancelleria. Els qui ens dediquem a la lingüística catalana sempre tenim a flor de llavi la unitat de la llengua. En proclamar-ho, no fem sinó subratllar la seva propietat bàsica, que posseeix *ab origine*. En els seus començos històrics s'hi afegí la figura gegantina de Ramon Llull, que la consolidà i la confirmà. La Cancelleria de la Corona catalanoaragonesa prengué el relleu i s'organitzà perquè tota la documentació sorgida de l'administració pública s'ajustés a un model de llengua que fos ensems *una, correcta i culta*. Ara seria superflu de glossar la unitat de la llengua i, d'altra banda, atès que entre els funcionaris reials abundaven escriptors de reputació excel·lent i bons admiradors del llatí clàssic, és fàcil d'entendre que pertot arreu es difonia la llengua d'aquesta triple modalitat. Era aquella *koiné*, de la qual parlà fa anys Joan Coromines (i sota de la qual vivien latents certs dialectalismes i particularismes que, emperò, no solien tenir carta de naturalesa en la llengua comuna). No cal dir que la llengua unitària dels segles xiv i xv és la que justifica la defensa que avui fem de la unitat global de la llengua tota sencera i la crítica del secessionisme lingüístic dels nostres dies. La Cancelleria havia marcat una tònica, que no violentava l'ús de la llengua unitària, ans el fomentava amb destresa i amb eficàcia. Per això els escriptors s'identificaven amb aquest model. I bé, les *Regles de esquivar vocables* són la millor prova que aquesta llengua única, correcta i culta (escrita i parlada) existia i que no era impossible d'aprendre, car l'autor hi contraposava les solucions recomanables a les proscrietes. Les unes i les altres es repartien d'un cap a l'altre del domini lingüístic, per més que l'autor tingués més presents les de les terres valencianes i principatines que les de la resta. Observem que la geografia dels mots i llur criteri correctiu són coherents amb la triple modalitat de la llengua (Badia: "Com calcu-

11. Els qui, fa prop de setanta anys, visquérem conscientment a casa nostra l'alçament militar, la revolta popular, la guerra civil i la dura postguerra, podríem dir-hi moltes coses. La història es repeteix.

lar”, vegeu Bibliografia). També se’n desprèn que la meua adducció de l’eix “València / Barcelona” no és tan inoportuna ni tan escabellada com algú sembla entendre-la. Vista la situació descrita, és lamentable que persones que sempre han defensat la unitat (antiga i moderna) de la llengua, ara, només per la tirria que senten contra Pere Miquel Carbonell, dubtin sobre aquesta unitat i vulguin distingir entre la llengua *culta* del País Valencià i la llengua *culta* de Catalunya (i dic la llengua *culta* perquè és d’aquesta llengua que les *Regles* s’ocupen, com també havíem convingut que li donàvem l’explícita denominació de *koiné*; aquest mot grec, aplicat a la llengua, significa ‘la llengua comuna’). I no: la llengua *culta* dels segles XIV i XV és *una sola* llengua. Tant hi val la modalitat valenciana com la modalitat barcelonina, perquè sempre es tracta d’*una sola* llengua, de la *mateixa* llengua. Per això expressions com “el pes del valencià” o “el pes del barceloní” (tractant-se de temes de llengua) no tenen sentit. No cerquem, doncs, diferències entre el català de València i el català de Barcelona a l’època clàssica de la nostra llengua comuna, diferències que no se sostenen i que, fins ara, les mateixes persones al·ludides sempre havien rebutjat si les sentien (o les llegien) dites (o escrites) d’altri.¹²

c) Contingut temàtic i nivell lingüístic. Resta una tercera nòtula, la que m’ha suggerit la lectura del § 5 (“Caràcter supradialectal del lèxic literari”) de l’article de Colón 2005, que personalment m’incumbeix d’una manera concreta i que per això mateix procuraré de correspondre-hi, bé que amb la deguda brevetat, i no sense agrair a Germà Colón que m’hagi cridat l’atenció sobre un parell de punts d’interès. De moment, es tracta de l’especificitat del valencià dins les *Regles*, de la qual ja he parlat prou (i massa!) perquè sigui oportú d’insistir-hi. Només mencionaré un petit malentès: aparentment jo fugia d’estudi quan, en matisar el pes que hi tenia el valencià (pes que jo rebaixo, i crec que no sense motiu, cf. Badia 2002, § 12), recorria justament a dos trets emblemàtics (el sufix *-esa / -ea*: *peresa / perea*, i la terminació verbal en *-e*: *jo camine*), els quals són de caràcter morfològic, quan “ací ens les hem amb lèxic!” (s’exclama amb raó Colón 2005, p. 222).¹³ Que, després d’unes consideracions generals, jo reblés el clau amb dues mostres típiques de morfologia (regles núms. 47 i 323-324, que afectaven indrets de *tota* la llengua de l’època), no semblava desentonar d’una caracterització global de la llengua ni deixava de confirmar allò que tots sabem i prediquem: que la llengua és una i un mateix mot ens pot servir per a caracteritzar fonètica, morfologia, vocabulari, semàntica (i d’altres aspectes més). De totes maneres, retiro, per inoportuna, la citació d’ambdues mostres morfològiques, no sense demanar al lector que tingui en compte el to general de la discussió. Això, pel que fa al que anomeno contingut temàtic. Encara queda una segona remarca que volia fer, ara sobre els nivells de llengua. Acte seguit de la seva queixa per passar jo indègudament de la lexicografia a la morfologia, Colón ens presenta un esplèndid enfilall de “paraules que només són mallorquines o només són valencianes o només pròpies del català central o bé del lleidatà o del rossellonès i que no són compreses a la resta del domini” (Colón 2005, p. 222-223). Es tracta d’una vuitantena llarga de mots d’abast geogràfic i de possibilitat entenedora limitats. Sense adonar-se’n, Colón ha destapat la caixa dels trons. Ha foradat la capa lexicogràfica de la *koiné* en què s’expressaven *tots* els escriptors de la llengua, sense distinció

12. Per raons òbvies, tant quantitativament (pel nombre de textos produïts) com qualitativament (per la categoria d’aquests mateixos textos), l’obra escrita a València supera de bon tros l’obra escrita a Barcelona. Però seria extemporani de reduir la comparança als termes geogràfics interessats.

13. Colón sap bé que, en iniciar el meu paràgraf 12 en qüestió, jo deia que el tema “mereix un tractament extens” i proposava d’obrir “un capítol que jo voldria compartir amb altres estudiosos que s’hi interessin”. La meua al·lusió a ell no podia ésser més clara, sobretot si recorda que una de les causes del meu retard de llargs anys a escometre l’estudi de les *Regles* era la recança de no poder comptar amb la seva col·laboració per a elaborar els capítols de lexicografia del text (Badia 1999, p. 8). Altrament haurien anat les coses!

de llur pertinença territorial, i n'ha aplegat un esplet de paraules que romanien latents per als observadors de la llengua escrita corrent de pertot arreu.¹⁴ Amb la seva descoberta, Colón no fa sinó confirmar la unitat de la llengua que retraten les *Regles*, per tal com aquestes no es mouen del nivell mitjà de la llengua per això qualificada d'*una, correcta i culta* (mentre que ell ara havia descendit a un altre nivell seu, més concret i menys universal). Es tracta, doncs, de dos nivells diferents d'una sola llengua.

6. Comiat. Ara sí que arriba el moment d'acomplir-se allò que jo mateix havia anunciat al títol de l'article present: m'acomio del tema de les *Regles* i dels qui m'han acompanyat en la discussió implicada en el seu estudi. Per cortesia envers els qui hi han participat, m'ha semblat escaient de recapitular sobre la meua posició, i he intentat de fer-ho dibuixant-ne les grans línies, insistint en punts contundents i aspirant a moure'm pel sentit comú. Tinc la satisfacció d'afirmar que, després de tantes pàgines de confecció i de lectura frágiles, ara em veig capaç de resumir la meua posició sobre les *Regles* i els tres components que les justifiquen en molt poques ratlles de comprensió fàcil. Fan així: les *Regles de esquivar vocables* s'expliquen pel joc combinat de tres elements indispensables: *i*) el cap que pensa i sap què convé dir i com s'ha de dir (Jeroni Pau), *ii*) la mà que escriu (Pere Miquel Carbonell, per incitació de Pau) i malda infructuosament per posar per escrit allò que el cap pensa i, en no aconseguir-ho, *iii*) recorre a tots aquells de qui pot arrencar espècimens de llengua adequats a l'objectiu de les *Regles* (de Bernat Fenollar als "altres hòmens diserts catalans e valentians e prestantíssims trobadors" i "altres perfetament pronuntians lo vulgar català", regles 3 i 175, respectivament), els quals espècimens són objecte d'un relat improvisat que explica el desordre imperant en el text. Espero que em serà permès d'afirmar que aquesta estructura tan simple ja era present a Badia 1999 (i d'una manera no pas latent, sinó manifesta), per més que a Badia 2002 vaig procurar que aconseguís una formulació més explícita, amb els tres components del text.

D'altra banda, potser no serà inútil de parar esment en dos o tres punts que, vista la ja llarga trajectòria de la polèmica, apareixen com uns fogars de resistència a admetre les meves propostes. *a*) No parlaré del paper fonamental que juga Jeroni Pau a les *Regles*, sobre el qual tot-hom està d'acord. Si alguns erudits hi veuen una intervenció seva més efectiva que jo mateix, els prego que consultin especialistes versats en els humanistes del renaixement i que comparin llurs obres, serenes en el contingut i elegants en la forma, amb el caòtic text en el qual ells voldrien resseguir les traces de Pau. No li farien cap gran favor. (Encara reblaré aquest clau). *b*) Sobre l'anàlisi filològica del text del manuscrit de Girona (i els arguments adduïts a Badia 1999, p. 135-152), ja no afegiré res a les excessives consideracions que hi he aportat. Simplement m'ha semblat oportú de fer un toc d'alerta sobre el silenci que han observat els filòlegs que han intervingut en la polèmica. *c*) Per fi, resta la part de la meua posició que suscita més reticències. Em demano si l'acció de l'*entorn lingüístic* (o el component sociolingüístic) fou, com jo crec, una intervenció *activa* del mateix Carbonell (a iniciativa seva) o fou, com creuen els qui de mi dissenteixen, una intervenció *passiva* (d'altres persones, que "dictaren", quan així convenia, el text al propi Carbonell). Aquesta és la qüestió. Observo que, a favor de la po-

14. Com és natural, aquesta llista, dreçada per Colón amb paraules "que cita sense cap ordre, tal com se li acuden", té molt poc a veure amb les *Regles*. Atès que aquestes versen sobre la "llengua comuna", es comprèn que només siguin quatre els mots de la llista que ensems pertanyin a les *Regles*, i tots quatre designen reaccions primàries (com *talent*, que significa 'fam', 'ganes de menjar'), o menges casolanes (com *mató* i *brossat*), o termes de pasturatge (com *toïssa* 'ovella', que, de més a més, és un mallorquinisme). La llista també conté dos mots que no figuren a les *Regles*, però que jo he tingut ocasió d'esmentar tot comentant mots afins que sí que s'hi troben, com són *guilla* (a propòsit de *guineu* i *rabosa*) i *brull* (a propòsit de *mató* i *brossat*). Tot plegat, com diu Colón, la seva llista queda molt al marge de la llengua culta de les *Regles*.

sició que jo defenso, quasi té més força probatòria l'argument *per negationem* que no pas l'esforç (no sempre reeixit) fet per Carbonell per adoptar mots i formes de llenguatge que ell no dominava. Intento de raonar-ho. Així, *i*) d'antuvi, tal com es veuen les coses avui, no puc creure en la redacció d'esborranys (dels quals res no se sabia a l'època ni se sap avui, a València ni enlloc), a càrrec de Bernat Fenollar o de persones que, desconexades del propòsit de Pere Miquel Carbonell, aquest havia de rebre per una ruta rocambolosa, amb el beneplàcit de Jeroni Pau (que hauria beneït un garbuix tècnicament imrepresentable), i *ii*) segonament, em meravellen l'interès, la curiositat i la capacitat de Carbonell, per apropiant-se mots i formes de llenguatge d'altri, els quals han quedat en part compromesos amb les mostres d'incongruència que hi han denunciat, en el decurs de la polèmica, Germà Colón i Antoni Ferrando. De Carbonell podem dir que sovint la passió per la llengua era més poderosa que la coneixença de la llengua. En aquest cas, Jeroni Pau devia beneir (amb una resignació familiar i amical), el garbuix tècnicament imrepresentable.

Per fi, amb el desig pregon de salvar els tombants amb què la història sovint ens obsequia i, per a mi mateix, de no caure en el sempre temut cofoisme, voldria acabar aquest article produint les ratlles que vaig escriure el 1999, després d'arribar a la conclusió que versemblantment Pere Miquel Carbonell era l'autor de les *Regles*.¹⁵ Aleshores jo m'expressava en els termes següents. "No cal dir que jo estaria disposat (més ben dit: estic disposat) a rectificar la meua conclusió el dia que aparegués un altre text que, per raons històriques, cronològiques, filològiques o d'altra mena, fos atribuïble directament a Bernat Fenollar, de qui haurien pervingut la doctrina del seu nom i les seves aplicacions concretes a la llengua catalana. Tanmateix, mentre una tal versió no apareixerà, i convençut de la relativitat de tota recerca científica, en aquest llibre considero que les *Regles* foren obra de Pere Miquel Carbonell, sota la inspiració profunda, directa i eficaç de Jeroni Pau" (Badia 1999, p. 152).

Els meus darrers mots seran per a regraciar totes les persones que, de 1950 ençà, i més especialment després de 1999, s'han interessat per les *Regles de esquivar vocables* i han seguit els alts i baixos de la polèmica amb la qual els erudits especialitzats en el tema intenten (o intentem) de dilucidar qui en fou l'autor. Jo no participaré en llurs treballs, però en seré assidu lector.¹⁶

15. Ací és indispensable que el lector faci una "composició de temps i de situació", car, en redactar el meu llibre de 1999, jo encara havia de desmarcar-me de la imaginària polèmica entre Bernat Fenollar i Jaume Gasull (segons *La brama dels llauradors* d'aquest darrer) (cf. Badia 1999, p. 39-54) i estava amatent a distingir entre un Bernat Fenollar de 1475 i el Bernat Fenollar de 1492. Estic segur que el lector sabrà aplicar, *mutatis mutandis*, el meu estat d'esperit de 1999 al que adopto el 2005, que en el fons són idèntics: estic obert a rectificar la meua posició, si apareixen testimonis documentats irrefutables que m'ho aconsellin. La veritat històrica passa al davant de tot.

16. Al llarg d'aquest massa extens article, he defugit sistemàticament d'embarcar-me en petites (o no tan petites) discussions de detall que han sorgit en una polèmica que ja té cinc anys. Mirades amb objectivitat, no és rar ni sorprenent que en aquestes discussions algunes vegades hom hagi passat dels límits desitjables entre amics. Malgrat les precaucions preses, potser jo mateix n'he fet un gra massa. En tot cas, me n'excuso de cor. Pel que fa a dites o frases que jo hagi hagut d'entomar (sense que me les meresqués), m'he fet el propòsit d'oblidar-les. Amb algunes excepcions, emperò: atès que no puc fingir que no me'n recordo, no em sé estar de dir que he hagut de llegir, estupefacte, que "la dèria d'En Badia és llevar (o treure!) tota importància a València, terra incapaç de tenir Humanisme, etc. Són afirmacions inadmissibles, qualsevol historiador no hi estarà d'acord" (*ER*, XXVII (2005), p. 224). D'antuvi, haig de dir que ignoro on puc haver fet aquesta professió d'ignorància (i qui me'n fa el retret no ho precisa...), però no puc treure'm de sobre una aguda impressió de dolor, d'amargura i de desengany. Però no: d'una banda, les *Regles de esquivar vocables* són un gran monument a la unitat de la llengua i, de l'altra, tinc massa bons records del País Valencià i dels valencians, perquè s'hagin d'esquerdar el meu afecte per ells i l'afecte d'ells per mi. Em plau i em consola que aquestes siguin les meves darreres paraules d'un article que resumeix més de cinquanta anys de la meua vida dedicats a la llengua que *velis nolis* és l'única llengua de tots nosaltres.

BIBLIOGRAFIA CITADA O ALLUDIDA

- Alcoberro 2003 Agustí ALCOBERRO: recensió de Badia 1999, dins *ER*, XXV (2003), p. 382-384.
- Alcoberro 2005 Agustí ALCOBERRO (2005): “Pere Miquel Carbonell i la qüestió de la llengua”, dins *ER*, XXVII, p. 203-210.
- Badia 1950 A. M. BADIA MARGARIT (1950): “Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols. Unas normas del siglo XV sobre pureza de la lengua catalana, I: Edición del texto”, dins el *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXIII, p. 137-152. Aquesta mateixa revista en publicà el cap. “II: Fonètica del texto”, XXIV (1951-1952), p. 83-116, i el cap. “III: Morfología y sintaxis”, XXV (1953), p. 145-163.
- Badia 1999 Antoni M. BADIA i MARGARIT (1999): *Les Regles de esquivar vocables i la “qüestió de la llengua”*. Barcelona. 506 p.
- Badia 2001 Antoni M. BADIA i MARGARIT (2001): “Entorn de Pere Miquel Carbonell. Primer comentari sobre les *Regles de esquivar vocables* (edició i estudi de 1999)”, *ELLC*, XLIII [= Miscel·lània Giuseppe Tavani, 2], p. 83-95.
- Badia 2002 Antoni M. BADIA i MARGARIT : “325 regles de esquivar vocables a la cerca d’autor”, *Solemne Acte d’Investidura com a Doctor Honoris Causa de l’Excm. Sr. ... Universitat d’Alacant*, 22 de novembre de 2002 [aparegut el 2003], p. 15-45. Discurs produït dins el llibre *Moments clau de la història de la llengua catalana*, València 2004, p. 377-419.
- Badia 2005 Antoni M. BADIA i MARGARIT (2005): “Els tres components de les *Regles de esquivar vocables*”, *ER*, XXVII, p. 211-218.
- Badia “Com calcular” Antoni M. BADIA i MARGARIT: “Com calcular l’àmbit geogràfic dels *vocables* en joc dins les *Regles de esquivar-los*”. [En premsa en la Miscel·lània Eulàlia Duran.]
- Colón 2001 Germà COLÓN DOMÈNECH (2001): *Les Regles d’esquivar vocables. Autoria i entorn lingüístic*. Barcelona. “Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura”, 3, 112 p.
- Colón 2005 Germà COLÓN DOMÈNECH (2005): “Encara les *Regles d’esquivar vocables*”, *ER*, XXVII, p. 219-225.
- Duran 2000 Eulàlia DURAN: recensió de Badia 1999, *ATCA*, 19 (2000), p. 715-719.
- Duran 2005 Eulàlia DURAN: intervenció a *ER*, XXVII (2005), p. 239.
- Ferrando 1999 Antoni FERRANDO (1999): “El paper dels primers editors (1473-1523) en la fixació del català modern”, *Caplletra*, 27, p. 109-136.
- Ferrando 2002 Antoni FERRANDO (2002): “Sobre l’autoria de les *Regles d’esquivar vocables*, encara”. *EM*, 70, [redactat el 2001, aparegut el 2003], p. 67-98.
- Ferrando 2005 Antoni FERRANDO (2005): “Les *Regles d’esquivar vocables*: una qüestió d’història cultural, de filologia i de sociolingüística històrica”, *ER*, XXVII, p. 227-234.
- Rossich 2005 Albert ROSSICH ((2005): intervenció a *ER*, XXVII, p. 241-242.
- Vilallonga 1986 Jeroni PAU: *Obres*. A cura de Mariàngela Vilallonga. 2 volums. Barcelona 1986.
- Vilallonga 2002 Mariàngela VILALLONGA (2002): “Somnis i realitat en els nostres humanistes del Renaixement”, *ER*, XXIV, p. 207-210.
- Vilallonga 2005 Mariàngela VILALLONGA (2005): “Repensar l’autoria de les *Regles*”, *ER*, XXVII, p. 235-238.

RESUM

L'objectiu d'aquest article és de fer públic que renuncio a continuar intervenint en la polèmica sobre les « Regles de esquivar vocables » (ca. 1492), que fou desencadenada l'any 2000 i mantinguda fins a 2005 per alguns erudits que han discrepat de la meua posició. M'ha semblat que, ultra dir que abandono el debat, era correcte de raonar la meua decisió. Deixant de banda unes raons personals (el cansament que em produeix la polèmica i la convicció que aquesta serveix per a ben poca cosa), he constatat que, en el debat que s'ha desenvolupat fins ara, algunes dades filològiques, per a mi determinants, no han estat (prou) preses en consideració. Per això les reitero i les resumeixo. Amb aquest fi, em valc 1) de l'edició i estudi del text (1999), 2) de la represa del tema feta el 2002 i 3) de la meua intervenció a la taula rodona del 15-1-2004 (2005). En el fons, insisteixo una vegada més en els tres components de les « Regles de esquivar vocables »: la filologia, l'entorn lingüístic i el món cultural.

MOTS CLAU: filologia, entorn lingüístic, món cultural, unitat de la llengua

ABSTRACT

The aim of this article is to announce my decision to discontinue my interventions in the controversy over « Rules for avoiding words » (“Rules for avoiding words”, c. 1492), which broke out in 2000 and has raged from then to 2005 among certain scholars who do not share my position. It seems to me that, in addition to announcing my withdrawal from the debate, I should give reasons for my decision. Leaving aside personal reasons (my weariness with the topic and the conviction that it is leading nowhere), I believe that the discussion so far has failed to pay (sufficient) attention to certain philological data that, in my opinion, are decisive. For this reason, I wish to summarize the facts once again. For this purpose, I refer firstly to the critical edition of the text (1999), secondly, the resumption of the question in 2002, and thirdly, my intervention in the round table on 15/1/04 (2005). Basically, I insist once more on three aspects of the « Rules de esquivar vocables »: Philology, linguistic context and culture.

KEY WORDS: Philology, linguistic context, culture.